

बालग्र

नवा पयस्या नूतना चौरविदारो । गोलोमी
चेतइत्ता ।
हितं हतं तगाचीयां संसिद्धं मधुकेऽपि च ।
कुठतालीसखदिराः स्यन्दनोर्ध्वं एव च ॥
मनसः ककुभचापि मञ्जानो वदरस्य च ।
कुकुटासि हतचापि धूपनं सह सर्वपैः ॥
स्यन्दनः स्यन्दन इत्येव नाम्ना प्रसिद्धः ।
काकादनीं चित्रपलां विभीं गुञ्जाच धारयेत् ।
काकादनी चेतगुञ्जा । चित्रपला उहदिन-
वारणी ।
मनुस्यौदनं बलिं दद्यात् कृशरं पलनं तथा ।
सरावधुपुटं कृत्वा तस्यै श्रुते यदे भिषक् ।
उन्मृष्टाभाभिषिक्तस्य शिशोः क्षपनमिच्छते ॥
कुठतालीसखदिरं चन्दनं स्यन्दनं तथा ।
देववार वचा हिङ्गु कुष्ठं गिरिकदम्बकः ।
एता हरेणवचापि योष्या उहूपने सदा ॥
मलिनाम्बरसंवीता मलिना रुच्यन्मृहेणा ।
श्रुत्यागाराश्रया देवी दारकं पातु पूतना ॥३॥
अथ गन्धपूतनायहजुष्टस्य चिकित्सामाह ।
तिक्तदुमायां पत्रेषु कार्यं कार्येऽभिचरने ।
तिक्तदुमानाह ।
निम्बः पटोलः चुडा च गुडूची वासकक्षया ।
विषपञ्जहुतु ख्यातो गञ्जोर्ध्वं पञ्चतिक्तकः ॥
पिप्पली पिप्पलीमूलं वयं मधुरको मधु ।
शालपर्णीहृदयौ च हृतायं सममाहरेत् ॥
सर्वगन्धैः प्रदेह्य गान्धे चाक्षौष्य शीतलैः ॥
सर्वगन्धैः कुकुमागुरुकपूरकस्तूरीचन्दनैः ।
अक्षौष्य शीतलैः चन्दनकपूरैः न तु कस्तूरी-
कुकुमागुरुभिस्तेषासु ख्यात्वात् ।
पुराणं कौस्तुभं केशचर्मे सर्पभयनाथा ।
जीर्णैश्चाभीक्ष्ण्यं वाचो धूपनायोपकल्पयेत् ॥
कुकुटीं मर्कटीं विभीमनन्ताचापि धारयेत् ।
मांसमामं तथा पक्वं शोषितं च चतुष्यपे ।
निवेद्यमन्त्रं यदे शिशोः क्षपनमिच्छते ॥
कराला पिङ्गला मुक्ता कषायाम्बरसंभृता ।
देवी बालमिमं प्रीता रक्ष त्वं गन्धपूतने ॥३॥
अथ श्रौतपूतनायहजुष्टस्य चिकित्सामाह ।
गोवर्धनं वसन्तत्रयं सुप्ताचामरदार च ।
कुष्ठं सर्वगन्धां च तेजादमवधारयेत् ॥
सर्वगन्धान् चन्दनादीन् ।
रोहिणीनिम्बखदिरपलाशककुभलवः ।
निःकाय तस्मिन्निःकाये सचौरे विपचेद् हृतम् ॥
योनौकपुरीवाणि वस्त्रगन्धा महत्त्वचम् ।
निम्बपत्राणि च तथा धूपनायं समाहरेत् ॥
धारयेदपि गुञ्जाच बलां काकादनीं तथा ।
नद्यां सुनौदनेचापि तर्पयेच्छीतपूतनाम् ॥
जलाश्रयान्ते बालस्य क्षपनचोपदिश्यते ।
जलाश्रयान्ते जलाश्रयतीरे ।
देवो देवस्योपहारो वारुणी रुधिरं तथा ॥
सुनौदनाश्रिनी देवी सुराश्रोणितपायिनी ।
जलाश्रयता निजं पातु त्वां श्रौतपूतना ॥३॥
अथ सुखमलिकायहजुष्टस्य चिकित्सामाह ।

बालग्र

कपित्थं विस्वतकारोवासागन्धर्वहस्तकाः ।
कुवेराची च योष्याः सुर्वाङ्गानां परिषेचने ॥
तकारी गलियारि इति लोके । गन्धर्वहस्तकः
चेत एरकः । कुवेराची पादरि इति लोके ।
खरसेभङ्गटचायां तथैव हयगन्धया ।
तेन वचाच संयोज्य पचेदभ्यङ्गनं शिशोः ॥
भङ्गटचः भगरा इति लोके ।
वचा चर्करसं कुष्ठं सर्पिचोहूपने हितम् ॥
वर्णकं चूर्णकं माल्यमङ्गनं पारदं तथा ।
मनःशिलाचोपहरेत् गोष्ठमध्ये बलिमतः ॥
पायधं सपुरोडाशं तद्वर्ण्यसुपाहरेत् ।
मन्त्रपूताभिरङ्गिच तत्रैव क्षपनं हितम् ॥
जलाभिमन्त्रणमन्त्रमाह ।
अनङ्गता कामवती सुभगा कामरूपिणी ।
गोष्ठमध्यालयरता पातु त्वां सुखमलिका ॥३॥
अथ नैगमेययहजुष्टस्य चिकित्सामाह ।
विष्वाभिमतपूतकैः कार्यं स्यात् परिषेचनम् ।
पूतकैः घोराकरञ्ज इति लोके प्रसिद्धः ।
प्रियङ्गुशरलागन्ताश्रतपुष्पाकुटम्रैः ।
पचेत्तेनं सगोमूत्रं दधिमस्त्रन्वाकाङ्क्षिकैः ॥
कुटम्रं वितुमकान्नाहो हृद्यविशेषस्य त्वक् ।
गुडतण्डी इति लोके प्रसिद्धा । सुप्ताक्षतिः
श्रुणोनाको वा ।
वर्चा वयस्यां जटिलां गोलोमीं चापि धारयेत् ।
वयस्या आमलकी गुडूची वा ।
उन्मृष्टादनं हितचाच खन्दापसारनाशनम् ॥
मर्कटोलूकयश्रणां पुरीषाणि पिष्टयदे ।
धूमः सुमणने कार्यो बालस्य हितमिच्छता ।
पिष्टयदे नैगमेययदे ।
तिलतण्डुलकं माक्यं भस्मैश्च विविधानपि ।
कौमारपिष्टमेवाय ब्रह्मन्त्रे निवेदयेत् ॥
मेषाय नैगमेययहाय ।
अधस्तात् चौरहृद्यस्य क्षपनचोपदिश्यते ॥
अजाननखलाविभुः कामरूपी महायशः ।
बालं पालयिता देवी नैगमेयोऽभिरक्षतु ॥”
इति भावप्रकाशः ॥
(तथास्य लज्जान्तरं चिकित्सितं यथा,—
“बलिशान्तीष्टकर्मणि कार्याणि ग्रहशान्तये ।
मन्त्रचायं प्रयोक्तव्यस्तत्रादौ सर्वकामिकः ॥
ॐ नमो भगवते गरुडाय चाम्बकाय सद्यस्तर
स्तुतस्तु खाहा । ॐ कं खं टं पं शं वेनतेयाय
नमः । ॐ ह्रीं हूं चं ।
बालदेहप्रमाखिन पुष्पमालान्गु सर्वतः ।
प्रयस्य सुष्मिकाभक्तबलिदेवस्तु शान्तिकः ।
ॐ कारी सुवर्णपद्मी बालकं रक्ष रक्ष खाहा ।
ॐ नारायणाय नमः ॥”
“प्रथमे दिवसे मासे वर्षे वा यज्ञाति गन्दा
नाम माहका तथा यज्ञीतमात्रस्य प्रथमं भवति
ज्वरः । चक्षुरन्वीलयति गात्रसुहेजयति न
शेते क्रन्दति स्नानं न यज्ञाति । आतुकारश्च
भवति । बलिन्तस्य प्रवक्ष्यामि येन सम्पद्यते
शुभम् । ननुभयतटन्तिकां यज्ञीत्वा पुन-

बालग्र

लिकां कृत्वा शुक्रौदनः शुक्रपुष्पं सप्तध्वजाः
सप्तप्रदीपाः सप्तखलिकाः सप्तवटकाः । सप्त-
सङ्कुलिकाः जम्बुद्वीका गन्धताम्बूलं मत्स्यमांसं
सुरामयभक्तं च पूज्यस्यान्दिशि चतुष्यपे मध्याह्ने
बलिर्दत्तः । अन्त्यपुष्पं जलकुम्भे निक्षिप्य
श्रान्त्युदकेन स्नापयेत् । रसोनसिद्धार्धक
मेव ह्यङ्गनिम्बपत्रशिवनिर्माल्यैर्बालकं धूपयेत् ।
ॐ नमो नारायणाय अमुकस्य आधिं हन
हन सुख सुख खाहा एवं दिनत्रयं बलिं
दत्त्वा चतुर्थे दिवसे ब्राह्मणं भोजयेत् । ततः
सम्पद्यते शुभम् ॥
द्वितीये दिवसे मासे वर्षे वा यज्ञाति सुगन्दा-
नाम माहका । तथा यज्ञीतमात्रस्य प्रथमं
भवति ज्वरः । चक्षुरन्वीलयति गात्रसुहेजयति
न शेते क्रन्दति स्नानं न यज्ञाति आतुकारश्च
भवति ।
बलिन्तस्य प्रवक्ष्यामि येन सम्पद्यते शुभम् ।
तण्डुलं हस्तपट्टकं यज्ञीत्वा दधिगुडहृतमिश्रितं
श्रावणैर्बालं गन्धताम्बूलं पीतपुष्पं पीतसप्त-
ध्वजाः । चत्वारः प्रदीपाः दशखलिकाः
मत्स्यमांससुरास्त्रिलक्षं च पश्चिमस्यान्दिशि
चतुष्यपे बलिर्दत्तः । दिनानि त्रीणि त्रिसन्ध्यं
ततः श्रान्त्युदकेन स्नापयेत् । शिवनिर्माल्य-
सिद्धार्धमाज्जारोम उशीरबालकहृतेर्धूपं
दद्यात् । ॐ नमो नारायणाय अमुकस्य आधिं
हन हन सुख सुख ह्रीं पट्ट खाहा । चतुर्थे
दिवसे ब्राह्मणं भोजयेत् ततः सम्पद्यते शुभम् ।
तृतीये दिवसे मासे वर्षे वा यज्ञाति पूतनागाम-
माहका तथा यज्ञीतमात्रेण प्रथमं भवति
ज्वरः । गात्रसुहेजयति स्नानं न यज्ञाति
सुष्टिं ब्रूति क्रन्दति ऊर्ध्वं निरीचते ।
बलिन्तस्य प्रवक्ष्यामि येन सम्पद्यते शुभम् ।
ननुभयतटन्तिकां यज्ञीत्वा पुनलिकां कृत्वा
रक्तचन्दनं गन्धताम्बूलं रक्तसप्तध्वजाः । सप्त-
प्रदीपाः सप्तखलिकाः । पश्चिमसुरायभक्तं
दक्षिणस्यान्दिशि अपराह्णे चतुष्यपे बलि-
र्दत्तः । शिवनिर्माल्यगुग्गुलुसर्पनिम्बपत्रमेव
ह्यङ्गैर्दिनत्रयं धूपयेत् । ॐ नमो नारायणाय
अमुकस्य आधिं हन हन सुख सुख खाहा ।
चतुर्थे दिवसे ब्राह्मणं भोजयेत् ततः सम्प-
द्यते शुभम् ॥
चतुर्थे दिवसे मासे वर्षे वा यज्ञाति सुख-
सुलिकानाम माहका तथा यज्ञीतमात्रेण
प्रथमं भवति ज्वरः । घ्रीवां नामयति चक्षुर-
न्वीलयति स्नानं न यज्ञाति रोदिति खपिति
सुष्टिं ब्रूति बलिन्तस्य प्रवक्ष्यामि येन सम्पद्यते
शुभम् । ननुभयतटन्तिकां यज्ञीत्वा पुनलिकां
कृत्वा उत्तपलपुष्पं गन्धं ताम्बूलं दशध्वजाः
दीपाश्चत्वारः । चयोदश खलिकाः मत्स्य-
मांससुरामयभक्तं उत्तरस्यां दिशि अपराह्णे
बलिर्दत्तः चतुष्यपे । ॐ नमो नारायणाय अमु-
कस्य आधिं हन हन मय मय खाहा । चतुर्थे